

Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı

Addiction Training Program of Turkey

Savaş Yılmaz^a

Türkiye’de madde kullanımını önleme amacı ile yapılan çalışmalar incelendiğinde önleme çalışmalarının daha çok seminerler şeklinde gerçekleştirildiği, kapsamlı eğitim programlarının sayısının ise oldukça az olduğu dikkati çekmektedir (Siyez ve Palabıyık, 2009). Ayrıca verilen seminerlerde ve eğitimlerde bir standardizasyonun ve bütüncül bir yaklaşımın olmadığı görülmektedir. Bu seminerlerin ve eğitim programlarının bilimselliğinin ve etkililiğinin değerlendirilmesi konusunda boşluklar bulunmaktadır.

Bağımlılığın önlenmesi üzerine çalışan araştırmacılar ve bağımlılık alanında çalışanlar; doksanlı yıllardan sonra çocuklara ve gençlere yönelik önleme programlarının başarılı olması için kapsamlı sosyal etki modelini benimsemişler, yürütülen programlara gençlerin yaşam becerilerini, değer yargılarını ve bağımlı olmama konusundaki taahhütlerini geliştirmeleri ve aileyi de dâhil etmeleri gerektiği konusunda fikir birliğine varmışlardır (Cuijpers, 2002). Burada sosyal etki modeliyle kast edilen interaktifliğin yanı sıra yaşam becerileri ile değer yargılarını ve inançlarını bütünleştirmektir. 1920’den bu yana bağımlılıkla mücadele eden Türkiye Yeşilay Cemiyeti; Türkiye’de yürütülen önleme çalışmalarındaki eksikliklerden ve önleme çalışmaları konusundaki güncel bilimsel uygulamalardan yola çıkarak toplumun tüm katmanlarını bağımlılıkla mücadele konusunda mobilize etmek için okul ve aile tabanlı yöntemleri bir araya

^a Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Müdürü.
Elektronik posta: savas.yilmaz@yesilay.org.tr

getirerek toplum tabanlı bir mücadele başlatmak adına Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı'nı (TBM) geliştirmiştir.

Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı (TBM)

Türkiye Yeşilay Cemiyeti, bağımlılıklarla mücadelede bilimsel temelli bir yaklaşım sunma, her yaş seviyesine uygun, bilimsel ve kanıta dayalı modüler eğitim programları geliştirme ve uygulama, toplumun bağımlılıklarla ilgili bilinç düzeyini arttırma, buna yönelik faaliyetlerini ülke genelinde yaygınlaştırma, uluslararası alanda söz sahibi bir organizasyon olma ve savunuculuk gibi hedefleri ile birçok proje/program geliştirmekte ve uygulamaktadır.

Bu programlardan biri de ülkemizde yaşayan gençlerin daha güvenli, mutlu ve sağlıklı bir hayat sürdürmelerine katkıda bulunmak, çocuk ve gençlerimizin bağımlılıklarla ilgili bilinç düzeylerini arttırmak amacıyla başlatılan “Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı’dır”. Program, bağımlı olmayan bireylerin bağımlılık sürecine girme risklerini en aza indirecek evrensel temelli bir eğitim programı olup program kapsamında başta çocuklar ve gençler olmak üzere tüm ilgili kesimlere önleyici eğitim hizmeti sunulması amaçlanmaktadır.

Türkiye Yeşilay Cemiyeti, ülkemizin sosyolojik yapısını, ihtiyaçlarını ve mevcut eğitim sistemini göz önüne alarak bağımlılıklarla mücadelede etkin bir eylem planı olarak TBM’yi hayata geçirmiştir.

Bu eğitim programı ile tütün, alkol, uyuşturucu madde, teknoloji gibi çeşitli bağımlılıklar konusunda bireylerde ve toplumda farkındalığın arttırılması, bu suretle verilen bilgiyle ve sağlanan bilinçle bu maddelerin kullanımının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’de bağımlılıklarla mücadelede ilk defa bu kadar büyük bir hedef kitleye hitap eden bir program geliştirilmiştir. Bu program, alan uzmanlarının desteği ile ülkenin sosyolojik yapısı, ihtiyaçları ve mevcut eğitim sistemi göz önünde bulundurularak tüm Türkiye’de uygulanabilecek bir şekilde geliştirilmiştir.

TBM, öğrencilerin önleme bağlamındaki temel ihtiyaçları dikkate alınarak geliştirilmiş olup “Tütün Bağımlılığı”, “Alkol Bağımlılığı”, “Madde Bağımlılığı”, “Teknoloji Bağımlılığı” ve “Sağlıklı Yaşama” olmak üzere 5 alanda anaokulu,

ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri ile yetişkinler için hazırlanmış, kazanım temelli toplam 18 modülden oluşmaktadır.

Oluşturulan eğitim planında hangi yaş gruplarının hangi modüllerde eğitim alacağı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Hedef Kitle	Teknoloji Bağımlılığı	Sağlıklı Yaşam	Tütün Bağımlılığı	Alkol Bağımlılığı	Madde Bağımlılığı
Anaokulu	✓	✓			
İlkokul (1, 2, 3, 4)	✓	✓	✓		
Ortaokul (5, 6, 7, 8)	✓	✓	✓		
Lise (9, 10, 11, 12)	✓	✓	✓	✓	✓
Yetişkin	✓	✓	✓	✓	✓

Eğitim programında kullanılan tüm içerikler, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Bilim Kurulu'nun da içinde bulunduğu profesyonel bir eğitim kadrosu tarafından, bilimsel temelli yaklaşım ile her yaş seviyesine uygun, bilimsel ve kanıta dayalı modüler bir eğitim programı olarak hazırlanmıştır. Eğitimlerin hem yüz yüze hem de uzaktan eğitim formatında uygulanacak olması sebebiyle kitaplar ve etkileşimli içerikler üretilmiştir.

TBM eğitim kitapları farklı modüller için tasarlanmış 18 kitaptan oluşmaktadır. Her kitap hitap ettiği yaş seviyesine uygun olarak tasarlanmış ve yazılmıştır. Kitap içeriklerinde kullanılan bilgi metinleri, etkinlikler ve resimler alan uzmanları tarafından titizlikle hazırlanmıştır.

TBM'nin uzaktan eğitim ayağında alan uzmanları tarafından hazırlanmış etkinlik, video vb. çalışmaların interaktif içeriklere dönüştürülmesiyle 18 modüllük bir eğitim paketi oluşturularak tüm yaş gruplarına ulaşılması hedeflenmiştir. Yaş gruplarının özellikleri ve ön öğrenmeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan bu içerikler ile hedef kitlenin ilgisi cezbedilmiş, öğrenme sürecine pozitif bir katkı sağlanmış olacaktır.

Ayrıca öğretmenler, kendileri için hazırlanan etkinlik kitaplarından yararlanarak öğrenen yaş grupları ile eğitim sırasında uygun örnek etkinlikleri gerçekleştirecek ve böylelikle eğitim programını zenginleştirmiş olacaklardır.

TBM, 2013-2015 yılları arasında uygulanacak 3 yıllık bir eğitim projesidir. Proje kapsamında uygulama ve yaygınlaştırma süreci 3 aşamalı olarak tasarlanmıştır. İlk aşamada 2013-2014 eğitim-öğretim yılı içinde pilot uygulama yapılacaktır; 2014-2015 yılı içinde TBM Formatör Eğitimleri ile TBM Uygulayıcı Eğitimci Eğitimleri gerçekleştirilecek; nihayetinde saha eğitimcileri aracılığıyla öğrencilere ve ailelere ulaşılabilecektir. Son aşamada ise tüm MEB müfredatı taranıp müfredata uygun etkinlikler hazırlanacak ve bunların okullarda uygulanabilmesi için gerekli çalışmalar yürütülecektir.

TBM Eğitim Programı'nın MEB İş Birliğiyle Uygulanması

Program 03 Ocak 2014 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı ile imzalanan protokol çerçevesinde başlamış ve bu kapsamda okul düzeyinde ve tüm ülkede 487 Formatör Eğitimci ve bu formatörlerin eğitim vereceği 20.000 Saha Eğitimcisi ile doğrudan 20 Milyon Öğrenciye bağımlılıklarla ilgili eğitim verilmesi hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda projenin pilot uygulaması İstanbul'da bulunan liselerde gerçekleştirilerek program geliştirme süreci ile pilot uygulama sürecinin birbirini takip etmesi sağlanmıştır. Karşılaşılan sorunlar çerçevesinde program içeriği ve yaygınlaştırma metodolojisi güncellenip 2014-2015 eğitim dönemi başında uygulanmak üzere yeniden düzenlenmiştir.

17-22 Şubat 2014 tarihlerinde pilot uygulama kapsamında İstanbul ilinde 39 ilçeden 41 rehber öğretmene ve diğer kurumlardan gelen katılımcılara 6 gün süren TBM Formatör Eğitimi verilmiştir. Bu eğitimlerde "Tütün Bağımlılığı", "Alkol Bağımlılığı", "Madde Bağımlılığı", "Teknoloji Bağımlılığı" ve "Sağlıklı Yaşama Eğitimi"nin yer aldığı TBM Alan Bilgisi Eğitimi'nin yanı sıra, eğitimcilerin sınıf içinde yapacakları uygulamalardan daha fazla verim almalarını sağlamak amacıyla TBM Yöneticiliği Öğrenme Alanı ve TBM Eğiticiliği Öğrenme Alanı eğitimleri de verilmiştir.

Eğitimleri başarı ile tamamlayan formatörlerden 5'er kişilik 8 grup oluşturulmuştur. Gruplar birbirine yakın ilçelerdeki formatörlerden oluşturulmuştur.

TBM Formatör Eğitimi sonunda gerekli değerlendirmeler yapılarak eğitimleri başarı ile tamamlayan formatörlerle 19 Mart 2014 tarihinde bir günlük bir çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay kapsamında formatörlere, uygulama süreci hakkında bilgi verilmiş, buna karşılık kendilerinden eğitim programları ve uygulama süreci hakkında değerlendirmelerde ve önerilerde bulunmaları istenmiştir. Çalıştay, TBM Eğitim Programları'nın kullanıcısı ve eğitimlerin hedef kitleye aktarımını sağlayacak rehber öğretmenlerin program içeriklerine ve uygulama işleyiş sürecine aktif katılımlarını sağlamaya böylelikle de TBM'ye karşı aidiyet duygusu geliştirmelerine olanak tanımıştır. TBM Eğitim Programları ve uygulama süreci, tüm hedef grupların katıldığı bir ortak akıl çalışması olan pilot eğitimler sonrasında hayata geçirilmek üzere tasarlanmıştır.

4-5 Nisan 2014 ve 5-6 Mayıs 2014 tarihlerinde 2 oturum hâlinde 41 TBM Formatörü kendi ilçelerindeki liselerde görev yapan rehber öğretmenlere 2 günlük TBM Uygulayıcı Eğitici Eğitimi vermiştir. Bu eğitimler her hafta 8 ilçede olmak üzere 5 haftada tamamlanmış ve böylelikle İstanbul genelindeki 39 ilçeden 830 rehber öğretmene ulaşılmıştır.

TBM'nin son uygulama basamağında ise Uygulayıcı Eğitici Eğitimi almış rehber öğretmenler, TBM Eğitim Programları'nı öncelikle kendi okullarında, sonrasında çevre okullarda uygulayarak lise öğrencilerini bağımlılık ve bağımlılık alanları konusunda bilgilendirmişlerdir.

Bu kapsamda 39 ilçede 515 lisede öğrenci eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 60 bin öğrenciye 5 alanda eğitimler verilmiştir. Okullarda gerçekleştirilen eğitimlerin başarısını değerlendirmek üzere 5'li Likert ölçeği ile bir ön test-son test gerçekleştirilmiştir.

Bağımlılık konusunda toplumda doğru bilinen yanlışlar üzerinden hazırlanmış olan ölçeğin ön test-son test yüzdelikleri, bazı sorularda doğru bilinen yanlışların %5 ila %10 arasında düzeltildiğini, bazı sorularda ise doğru cevabı verme oranının %50'nin üzerine çıktığını göstermektedir.

TBM özellikle 5 alanda hazırladığı eğitimler ile hedef kitlenin bağımlılıklar konusunda doğru bildiği yanlışları düzeltmeyi ve doğru bilgilerin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Özellikle medyada ve arkadaş ortamlarında gençlere alkol, sigara vb. bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının normal olarak gösterilmesinin önüne geçmek ve gençlerin bu yöndeki yanlış bilgiler ile donatılmasını engellemek TBM'nin öncelikli amaçları arasındadır.

TBM Formatör, Uygulayıcı Eğitici ve Öğrenci Eğitimleri Pilot Uygulaması ve yapılan çalıştay sonucu elde edilen bilgiler ışığında eğitim materyallerinde, eğitim programlarında ve uygulama sürecine ilişkin konularda görülen eksiklikler değerlendirilip gerekli revizyonlar gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma, TBM'nin ülke geneline yaygınlaştırılması sırasında yaşanabilecek sorunların önceden bertaraf edilmesine olanak tanımış; amaca hizmet eden, sağlıklı ve verimli bir eğitim programının oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

TBM'nin ülke geneline ve yavru vatana yaygınlaştırılması amacıyla Kasım 2014'te ülke genelinden 494, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden 12 formatör adayının katılımıyla ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın kolaylaştırıcılığında TBM Formatörlük Eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Her bir bağımlılık alanı için 4 gün olarak tasarlanmış bu eğitimler sonunda "Madde Bağımlılığı" alanında 102, "Alkol Bağımlılığı" alanında 102, "Tütün Bağımlılığı" alanında 102, "Teknoloji Bağımlılığı" alanında 102 ve "Sağlıklı Yaşama" alanında 98 TBM Formatörü yetiştirilmiştir. TBM Formatörleri kendi alanlarında uzmanlaşmış ve diğer 4 bağımlılık alanı için de bilgilerle ve becerilerle donatılmıştır.

Ülke genelinde her ilde 5 formatörden oluşan TBM Formatör Ekipleri oluşturulacak, her bir formatörden uzmanlık kazandığı alanda 3 saatlik Uygulayıcı Eğitici Eğitimi vermesi istenecektir. TBM Formatörleri aynı zamanda TBM Uygulayıcı Eğiticileri olarak da işlev göreceklerdir. TBM formatör ekipleri içerisinde bir kişi Koordinatör Formatör olarak belirlenecek ve süreç içerisinde ekipler ile Türkiye Yeşilay Cemiyeti ve MEB arasındaki tüm iletişimi yürütecektir.

TBM Formatörlerinin buldukları illerdeki tüm rehber öğretmenlere Uygulayıcı Eğitici Eğitimi verebilmeleri amacıyla 18 saatlik bir eğitim programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye genelindeki 20.000 rehber öğretmene 5 alanı kapsayan eğitimler verilerek bağımlılıkla mücadele konusunda bilgilerle ve becerilerle donatılmaları sağlanacaktır.

TBM'nin üçüncü adımında ise Uygulayıcı Eğitici Eğitimleri'ni tamamlayan rehber öğretmenlerin 5 farklı alan için hazırlanmış olan eğitimleri kendi okullarında bulunan öğrencilere aktarmaları hedeflenmektedir. Öğrenci eğitimleri ile hedef grupta bağımlılık alanlarına ilişkin farkındalık oluşturularak bilgilendirme ve bilinçlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

TBM ve Kurumsal İş Birliği Modeli

TBM, "Kurumsal İş Birliği Modeli" kapsamında hedef kitle ile doğrudan ilişki içinde olan, etkileme gücü yüksek meslek gruplarına formasyon kazandırarak TBM içeriklerini hedef kitleye aktarma yöntemini de izleyecektir. Böylelikle konu ile ilgili tüm kurumlar ve kuruluşlar ile iş birliği içerisinde topyekûn bir mücadele için önleme çalışmasının kapsamı ve etki alanı genişletilecektir.

Gerçekleştirilecek iş birliği çalışmaları haricinde TBM'nin kapsama ve etki alanını genişletmek maksadı ile bir medya çalışması gerçekleştirilecek; TBM'ye özel kamu spotları ulusal iletişim kanallarında yayınlanarak önleme çalışmalarının olmazsa olmazları arasında yer alan toplumsal katılım ve iş birliği hayata geçirilecektir.

TBM kapsamında;

- Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yapılan iş birliği ile Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü uzman personeline ve gençlik liderlerine,
- Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapılan iş birliği ile din görevlilerine,
- İŞKUR ile yapılan iş birliği ile iş ve meslek danışmanlarına,
- İçişleri Bakanlığı ile yapılan iş birliği ile Bakanlık uzman personeline,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile yapılan iş birliği ile aile danışmanlarına, psikologlara ve sosyal çalışmacılara yönelik TBM Formatör Eğitimleri gerçekleştirilecek, akabinde kurumlar bünyesinde TBM Formatörleri aracılığı ile TBM Uygulayıcı Eğitimcileri yetiştirilecek ve böylelikle kurumların hedef kitlelerine TBM eğitimlerinin aktarılması temin edilecektir.

Böylelikle TBM kapsamında hem hedef kitle grupları çeşitlendirilerek çarpan etkisi yaratılacak hem de programın sistematik bir yapı içerisinde ilgili kurumlar ve kuruluşlar bünyesinde sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

Sonuç

TBM kapsamında gerçekleştirilecek Uygulayıcı Eğitici Eğitimleri ve nihai yararlanıcılar olan öğrenciler ölçme değerlendirmeye tabi tutulacaktır. 2013-2014 eğitim yılında yapılan pilot eğitimlerde öğrencilerin bilgi ve bilinç düzeylerindeki değişimler ölçülmüştür. Projenin ülke genelinde yaygınlaştığı aşama olan saha eğitimlerinde de bir ölçme değerlendirme çalışması gerçekleştirilecektir. Son aşamada ise müfredat temelinde hazırlanan etkinliklerin bir eğitim döneminde öğrenciler üzerinde ne gibi davranış değişikliklerine yol açtığını değerlendirebilmek üzere çalışmalar yürütülecektir.

Ülke genelinde gerçekleştirilecek tüm uygulama adımları için gerekli eğitim materyallerinin ve ölçme değerlendirme araçlarının basımı ve dağıtımı Türkiye Yeşilay Cemiyeti tarafından gerçekleştirilecektir. Bu eğitim organizasyonunun tüm adımlarında Türkiye Yeşilay Cemiyeti ile Koordinatör Formatörler arasında sürekli şekilde bilgi alışverişi gerçekleştirilerek uygulama süreci takip edilecektir. Koordinatör Formatörler, kendi illerinde yürütülen eğitimlere ilişkin Türkiye Yeşilay Cemiyeti'ne düzenli olarak rapor vereceklerdir.

Kaynakça

Cuijpers, P. (2002). Effective ingredients of school-based drug prevention programs: A systematic review. *Addictive Behaviors* [Special Issue: Integration Substance Abuse Treatment and Prevention in the Community] 27(6), 1009-1023.

Siyez, D., & Palabıyık, A. (2009). Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programının lise öğrencilerinin madde kullanım sıklığı, uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyleri ve yanlış inanışları ile madde reddetme becerileri üzerindeki etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 56-67.